

Asia: VN/30737/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista

Lausunto

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt 7.12.2023 päivämällään kirjeellä lausuntoa luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) kiittävät lausuntomahdollisuudesta ja antavat asiassa yhteisen lausunnon. ELY-keskuksiin sijoitetut ELVAR-koordinaattorit ovat antaneet luonnoksesta oman lausuntonsa.

Johdannossa on hyvin tunnistettu, että huoltovarmuustyötä tehdään yhteistyössä aluekehittämisestä ja koheesiopolitiikasta vastaavien ministeriöiden kanssa ja huoltovarmuus tunnistetaan osana aluekehittämisen suunnittelua ja toimeenpanoa. Tämä voisi näkyä selkeämmin myös kohdassa 3.4. huoltovarmuustyön alueellinen ulottuvuus.

Lausunnot lukuun 2. Huoltovarmuuden toteuttamisen lähtökohdat

Luonnoksen mukaan huoltovarmuus on osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta, joka on suomalaisen kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamalli. Siinä kuvataan pääosin kansallisen tason toimintamalli. Jatkossa on tuotettava myös kokonaisturvallisuuden alueellinen toimintamalli, jotta kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus sen osana käsittävät alueellisen tason ja tarjoavat keinoja alueellisen tason yhteistoiminnalle.

Alueellisten johtamisjärjestelmien kehittäminen on tärkeää. Niin kansallista kuin alueellisen tason huoltovarmuutta kuvaa sen laaja-alaisuus, kattavuus, keskinäisriippuvuus ja poikkisektoraalisuus. Nämä kaikki edellyttävät hyvää keskinäistä koordinaatiota, läpinäkyviä toimintamalleja, selkeitä vastuusuhteita sekä poikkihallinnollista seurantaa. Huoltovarmuudessa tulisi lisäksi kiinnittää

huomiota yhä enemmän huoltovarmuuden eri tasojen väliseen yhteistyöhön ja aluetason parempaan yhdistämiseen kansallisen ja kansainvälisen tason kanssa.

Lausunnot lukuun 3. Kehittämiskohteiden taustat ja tavoitteet

Kohdassa 3.1 ”Huoltovarmuuskriittinen infrastruktuuri” on hyvin tunnistettu kriittisen infrastruktuurin suojaamistarpeet. Erityisesti on tunnistettu avoimet paikkatietoaineistot. Tiedon suojaamisen tärkeys on tunnistettava jo esimerkiksi päätösten valmisteluvaiheessa, julkisissa kuulemisissa tms. Kohdassa 3.1. todetaan myös, että eri toimijoiden kesken sovitut johtamis- ja yhteistyökäytännöt sekä yhteistyöalustat mahdollistavat häiriötilanteen johtamisen sekä yhteistoiminnan. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että tiedonvaihtoon voidaan luoda riittävän tietoturvallinen alusta.

Kriittisen tuotannon, infrastruktuurin, toimijoiden ja palveluiden määrittely tulisi olla selkeä osa tätä kappaletta. Määrittely tulee tehdä päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista tai kirjata tehtäväksi muun huoltovarmuussäädöstyön päivityksessä.

Kohdassa 3.3. ”Kansalaisvarautuminen” huomiota kiinnittää se, että väestön henkinen kriisinkestokyky ja resilienssi on sivuutettu tekstissä lähes kokonaan. Ainoana kriisinkestävyyden luoja ja ylläpitäjänä todetaan kulttuuriala, joka on toki tärkeä. Kansalaisten kriisinkestokykyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä ja toimijoita tulisi analysoida tässä yhteydessä monipuolisemmin.

Kohdassa 3.4 ”Huoltovarmuuden alueellinen ulottuvuus” todetaan alueellisen ja paikallisen varautumistoiminnan tarpeellisuus. Jatkossa julkishallinnon ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä huoltovarmuusasioissa ovat tukemassa elinvoimakeskukset. Alue- ja yrityskehittäminen tulee kytkeä yhä vahvemmin mukaan huoltovarmuuteen, sillä menestyvä elinkeinoelämä turvaa vahvasti myös huoltovarmuutta. Muuttuvassa toimintaympäristössä on varmistettava aluetason toiminnalle riittävät resurssit niin viranomais- kuin huoltovarmuustoiminnankin osalta.

Varautumisen poikkisektoraaalisesta ohjauksesta ja yhteensovittamisesta on syytä säätää nykyistä selkeämmin. Alueellisen huoltovarmuuden, sen tavoitteiden ja vastuunjaon tulisi olla määriteltävin linjaavissa asiakirjoissa. Luonnoksessa viitataan varautumisesta ja huoltovarmuudesta vastaaviin viranomaisiin. Alueellisella tasolla ei ole yksiselitteisen selvää, mitä tarkoittaa varautumisesta ja huoltovarmuudesta vastaava viranomainen, koska vastuu jakautuu monelle toimijalle. Varautumisesta ja huoltovarmuudesta vastaavien toimijoiden roolit, vastuut ja tehtävät tulee määritellä selkeästi ottaen huomioon parhaillaan valmistelussa oleva aluehallinnon uudistus.

Luonnostekstin mukaan alueellisella ja paikallisella tasolla varautuminen sovitetaan yhteen hyvinvointialueiden kanssa. Hyvinvointialueiden aloittaminen on ollut merkittävä aluetasolla tapahtunut alueellisen huoltovarmuuden toimintakenttään liittyvä muutos, mutta tätä

yhteensovittamista on syytä täsmentää ja selkeyttää. Keskeisiä varautumisen yhteensovittamisen toimintamuotoja alueilla ovat olleet aluehallintovirastojen asettamat valmiustoimikunnat sekä maakuntatasoiset vapaaehtois pohjalla toimivat varautumisen ja turvallisuuden yhteistoimintarakenteet (turvallisuusfoorumit). Alueellisella tasolla on tunnistettu varautumisen kehittämistarpeena maakunnallisten varautumisrakenteiden yhdenmukaistaminen ja normittaminen, kansallisen ohjauksen vahvistaminen ja yhteiset valtakunnalliset toimintamallit, harjoitustoiminnan kehittäminen sekä tilannekuvajärjestelyt ja -prosessit. Päätösluonnos ei kuitenkaan ota riittävästi huomioon näitä toimivia yhteistoimintarakenteita tai niiden kehittämistä.

Kohdassa 3.5. ”Huoltovarmuuden tilanneseuranta ja ennakointi” todetaan, että nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä tilannekuva- ja ennakointityö ovat keskeisessä roolissa. Käytännön toiminnassa tulee varmistaa, että tilannetieto liikkuu riittävästi paikallis- ja aluetasolta keskushallintoon sekä myös toisinpäin. Tilannekuvaprosesseja tulee edelleen kehittää, jotta vältetään päällekkäinen ja saman tiedon kerääminen usean eri tahon toimesta. Tärkeää on myös, että kaikilla relevanteilla viranomaistoimijoilla on käytössään turvaluokittelut järjestelmät sekä henkilöstöllä voimassa olevat tietojen käsittelyoikeudet ja turvallisuusselvitykset – aivan kuten luonnoksessa todetaankin.

Tilannekuvaprosessien kehittämisessä tulee huomioida Valtioneuvoston tilannekeskuksen ja aluehallintovirastojen kokoama alueellinen tilannekuva ja sen synkronoiminen huoltovarmuuden tilannekuvaan kokonaisturvallisuusmallin mukaisesti. Toisaalta on varmistettava myös alueellisten toimijoiden tiedonsaanti huoltovarmuustilannekuvan osalta. Aluehallintovirastot ovat koonneet alueellista tilannekuvaa, mutta tilannekuvaprosessissa on havaittu kehityskohteita liittyen esimerkiksi täsmennettyihin tietotarpeisiin ja tiedon omistajuuteen, turvallisuusfoorumien rooliin ja tilannetiedon kaksisuuntaiseen jakamiseen.

Kohdassa 3.6. ”Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus” voi todeta, että luonnoksessa esitetyt tavoitteet ovat kannatettavia (tiekartan laatiminen huoltovarmuuskriittisten tehtävien osaavan työvoiman saatavuuden pullonkaulojen ratkaisemiseksi ja huoltovarmuuden kannalta kriittisten koulutuskokonaisuuksien säilyttäminen korkeakoulujen ja toisen asteen opinto-ohjelmissa). Huoltovarmuuskriittisten toimialojen henkilöstön monikäyttöisyys ja liikuteltavuus poikkeustilanteissa alueiden ja tehtäväalueiden välillä tulisi olla mukana keinovalikoimassa.

Lausunnot lukuun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet

Kohdassa 4.1 ”Energiahuolto” todetaan, että polttoaineiden varastoinnin taso on määriteltävä kriisiajan tarpeen perusteella, jolloin on arvioitava muun muassa sähkön- ja lämmöntuotannon kapasiteetin sekä liikenteen ja Puolustusvoimien kulutustarvetta. Alkutuotannossa käytettävä polttoaine tulee myös huomioida osana tätä kokonaisuutta, koska riittävä polttoaineen saatavuus kriisitilanteissa on edellytys ruuantuotannon jatkumiselle.

Kohdassa 4.2. ”Kuljetusten jatkuvuus” todetaan, että kuljetusten turvaamisessa on huomioitava Suomen riippuvuus kansainvälisistä verkostoista ja markkinoista. Suomen ympärivuotisten merikuljetusten mahdollisimman hyvä toimintavarmuus sekä jatkuvuus on turvattava. Häiriötilanteissa huomioidaan vaihtoehtoiset kuljetusreitit. Vaihtoehtoisissa kuljetusreiteissä on huomioitava myös pohjoinen ulottuvuus.

Kohdassa 4.3. ”Elintarvikehuolto” todetaan aivan oikein, että ruuantuotanto on maatalouden tärkein tehtävä ja huoltovarmuuden perusta. Tavoitteeksi asetetaan huoltovarmuuden kannalta riittävän omavaraisen alkutuotannon jatkuvuus. Esitetyt toimenpiteet (mm. varmuusvarastot, valkuaiskasvit, kasvinjalostus, jne.) ovat sinällään tärkeitä osa-alueita tavoitteeseen pääsemiseksi, mutta keskeisin alkutuotannon jatkuvuutta varmistava tekijä eli itse tuotannon kannattavuus, jää luonnostekstissä kovin vähälle huomiolle. Alkutuotannon osalta myös osaamisen ylläpito ja osaavan työvoiman saatavuus kulminoituu pitkälti siihen, ettei alalle saada riittävästi nuoria uusia yrittäjiä.

Samoin kohdassa 4.3. elintarvikehuoltoa on käsitelty pitkälti aiemman ”ruokaketju -ajattelun” pohjalta, kuvaten jokainen ketjun osa omana kokonaisuutenaan. Nykyisin käytössä oleva ruokajärjestelmä -termi kuvaisi paremmin elintarvikehuollon kokonaisuutta (”pellolta pöytään”) ja myös sen keskinäisriippuvuutta.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuustoiminnan rahoitus ja kehitys

Ei kommentoitavaa.

Lausunnot lukuun 6. Valtioneuvoston tavoitteiden seuranta

Huoltovarmuuden tavoitteet on jäsennelty luonnoksessa hyvin ja kattavasti. Keskeiset kehittämistarpeet on huomioitu ja osin jopa yksilöity toimialoittain. Tavoitteiden jalkauttaminen konkretiaan vaatii yksityiskohtaisen toimeenpanosuunnitelman sekä systemaattisen seurannan. Toimeenpanosuunnitelmassa tulee huomioida hallinnonala- ja toimialakohtaisuuden lisäksi alueelliset näkökulmat ja täsmentää eri toimijoiden vastuut. Kehittämisen priorisoinnit tulee myös tuoda esille toimeenpanosuunnitelmassa.

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Huoltovarmuuden tavoitteet on jäsennelty luonnoksessa hyvin ja kattavasti. Keskeiset kehittämistarpeet on huomioitu ja osin jopa yksilöity toimialoittain.

Rossi Tapani
Pohjois-Pohjanmaan ELY - ELY-keskusten yhteinen lausunto